

Az ószövetségi történelem vázlatos kronológiája

Bevezetés

Azt gondolom, hogy előbb-utóbb minden bibliaolvasó ember összetalálkozik azzal a problémával, hogy az Ószövetséget lapozva történeteit időben nem tudja beleilleszteni az általa ismert ókori történelem rendszerébe. A cikk célja, hogy összegezze az Ószövetség vázlatos kronológiáját, megadva a kapcsolódási pontokat a korabeli közel-keleti történelemhez.

A vizsgált korszak időbeli határai és a téma nehézségei

Terjedelmi korlátok miatt és az egyszerűség kedvéért vizsgált korszakunk a szűkebben vett ószövetségi kortörténetre terjed ki, Ábrahám elhívásától Malakiás koráig. Ennek a kb. 1400 évnek az időrendjét összegzem a korábbi tanulmányok és kutatások eredményei alapján¹, majd táblázatos formában egy párhuzamos kronológiát vázlok fel az ókori Közel-Keletre vonatkozóan. Reményeim szerint minden Ószövetséget kutató és olvasó ember számára hasznos segítséget fog nyújtani. Természetesen a cikkben megadott évszámokat lehet a jövőben még pontosítani. A tökéletes bibliai kronológia felállítását nehezíti:

1. hogy a Biblia nem mindig nyújt az események időpontjára nézve támpontot,
2. hogy az ókori történelem eseményeinek datálása nem egyértelmű még a kutatók előtt sem.

Mindebből következik, hogy az ószövetségi kronológiában megadott évszámok a legtöbb esetben csak hozzávetőlegesek. Ugyanakkor a Bibliában nagyon fontos téma az idő. Csak az „idő” kifejezés 874 versben fordul elő a Károli Bibliában, az idővel, tervezettséggel, jövőre vonatkozó kijelentésekkel foglalkozó szakaszok száma pedig ennek sokszorososa. Bár Isten téren és időn felül álló lény, mégis fontosnak tartotta, már a teremtés pillanatától kezdve, hogy az ember egyfajta ritmusban éljen és az egymást követő napokat nyilvántartsa. *„És mondta Isten: Legyenek világító testek az ég mennyezetén, hogy elválassák a nappalt az éjszakától és legyenek jelek, és meghatározói ünnepeknek, napoknak és esztendőknak”* (1Móz.1,14)

¹ Elsősorban Edwin R Thiele művei és eredményei alapján, amelyet Stramszki István Izrael története c. SSTF főiskolai jegyzete is átvett.

Az ókori népek kronológiai rendszerei

A kronológia görög eredetű szóösszetétel, az időmérés és időszámítás tudományát jelenti. Az elnevezés Kronosz görög isten nevéből származik. A fogalom időrendet, időbeli sorrendet is jelent.²

A legkorábbi időkben a fejlettebb civilizációk (pl. Egyiptom, Mezopotámia) az évek egymást követő sorát vagy bizonyos fontos események szerint tartották nyilván (eseményévek), vagy egy-egy uralkodó uralkodási évei jelentették az időszámítás alapját (uralkodói évek). Mindkét módszerre találunk példát a Bibliában is. Ámós próféta szolgálata kezdőpontjául eseményévet ad meg: „*Ámos beszédei, aki a tékoabeli pásztorok közt volt, azokról, amiket Izrael felől látott Uzziásnak, Júda királyának idejében és Jeroboámnak, a Joás fiának, Izrael királyának idejében, két esztendővel a földindulás előtt*” (Ám 1,1) Ugyanakkor Királyok és Krónikák könyve egy-egy uralkodó uralkodási éveihez köt bizonyos eseményeket pl. „*És lőn Roboám király ötödik esztendejében, feljött Sisák, az Egyiptombeli király Jeruzsálem ellen...*” (1Kir 14,25). Az eseményévek szerinti időszámítás meglehetősen pontatlan volt, az ennél stabilabb időszámítást eredményező uralkodói évek számontartása viszont sok esetben ellentmondásokat teremtett. Csak néhány példa ezekre a nehézségekre:

1. Ha egy uralkodó meghalt, utolsó uralkodási éve egyben utódjának trónra kerülési éve is volt. Sok esetben előfordult, hogy így egyetlen év két uralkodó uralkodási évei közé is bekerült, azaz „megduplázódott”. Így ha az egymást követő uralkodók uralkodási éveit pusztán mechanikusan összeadjuk, akkor az nem egyezik meg a ténylegesen eltelt naptári évek számával.
2. Ha egy uralkodó még életében társuralkodóként maga mellé emelte fiát, akkor a közös uralkodással eltöltött évek mindkettőjük uralkodási éveit megnövelték. Azaz itt is ugyanazzal a problémával találkozunk, mint előbb: ha az egymást követő uralkodók uralkodási éveit csak összeadjuk, akkor jóval több évet kapunk, mint a ténylegesen eltelt évek száma.
3. Ha több kis városállam uralkodója önállóan alakította ki saját időszámítási rendszerét, akkor azok egymáshoz viszonyítva nem voltak értelmezhetőek.³

Egy-egy ókori uralkodó időben való elhelyezését segíthetik az ún. szinkronizmusok. Ez azt jelenti, hogy pl. egy adott uralkodó uralkodási éveit kétféleképpen jegyezték fel. Egyrészt megadták uralkodói éveinek számát, másrészt uralkodásának kezdetét egy másik uralkodó vonatkozásában határozták meg. A Bibliában is alapvetően ezt az időszámítási módszert követték a királyi udvarok

² Idegen szavak és kifejezések szótára, Akadémia Kiadó, Budapest, 1976. 472.o.

³ A fenti nehézségek közül az első két probléma a Biblia kronológiai rendszerében is előkerül Királyok és Krónikák könyvében. Ennek tanulmányozása és a látszólagos ellentmondások feloldása E. R. Thiele egyik fő eredménye. (A chronology of the Hebrew Kings, Zondervan Publishing House, Grand Rapids, 1978.)

krónikásai: pl. „*Jeroboám királynak, a Nébát fiának tizennyolcadik esztendejében Abija lett a király Júdában és három esztendeig uralkodott Jeruzsálemben*” (1 Kir 15,1)

Az évek nyilvántartására a fent említett kronológiai rendszereken kívül kialakult egy sokkal pontosabb is: az ún. eponim években való gondolkodás. „*Az eponim keltezés abban áll, hogy minden évet egy-egy, rendszerint papi (de mindenképpen nagy tekintélyűnek tartott) hivatal évenként váltakozó viselőjéről neveztek el, és keltezésekben az ő nevét tüntették fel. Ezt az eljárást alkalmazták Észak-Mezopotámiában és később az asszír birodalomban. Itt az eponim hivatal viselőinek, az ún. limmuknak neveit tartalmazó listák nagy számban kerültek elő, és kb. i. e. 900-tól az asszír birodalom bukásáig szinte hiánytalan kronológiát adnak. Mivel minden évet csak arról az egy limmuról neveztek el, aki az év első napján hivatalba lépett, ezek a listák – eltérően a királylistáktól – egyértelmű kronológiai felvilágosítást adnak. Ha egy csillagászati adat alapján csupán egyetlen limmu-évről meg tudjuk állapítani annak pontos kronológiai helyét, ebből megbízható támpontokat nyerünk arra az egész időszakra nézve, amelyből folyamatos limmulajstromokkal rendelkezünk.*” (Hahn István: *Naptári rendszerek és az időszámítás. Elérhető: <http://mek.niif.hu/04700/04744/html/naptarirendszerek0004.html>*)

Ezen korai időszámítási rendszerek hátránya, hogy csak a múltbeli évek számontartására voltak alkalmasak, illetve sok esetben nem köthetőek egyértelműen abszolút évszámhoz (kivétel a csillagászati adatok), azaz csak az uralkodók relatív, egymást követő sorrendjét határozzák meg. Ezen problémák kiküszöbölésére szolgáltak később azok a kronológiai rendszerek, amelyek egy-egy meghatározott kiindulópontból elindulva már folyamatosan számolták az évek egymást követő sorát. Nagyjából az ie. 8 század közepétől ismerünk ilyen kronológiai rendszereket. A görögök az első olimpiai játéktól (ie.776), a rómaiak a város alapításától (ie.753), a mezopotámiai területen élők Nabú-nászir babiloni király uralkodásától (ie.747) kezdték meg időszámításukat.

Mindezen kronológiai rendszerek tanulmányozása alapján az ókori időszámítási rendszerekkel foglalkozó kutatók szerint legrégebbi ismereteink nem nyúlnak vissza ie. 3000 előttre (Egyiptom), azonban ettől az időponttól kezdve sem minden történelmi periódust ismerünk pontosan. Ebből fakad, hogy szakkönyvtől és kutatói iskolától függ, milyen kronológiát vehetünk kézbe az ókori Közel-Keletre vonatkozóan.⁴

⁴ Esetünkben az egyiptomi kronológiánál Kákossy László: *Ré fiai, Százszorszép-BUK*, 1993; a mezopotámiai kronológiánál Kalla Gábor: *Mezopotámiai uralkodók*, Kossuth Kiadó, 1993, a perzsa kortörténetnél Ghirsmann: *Az ókori Irán, Médek, perzsák, pártusok*, 1985; a héber királyok kronológiájánál Thiele fent említett könyvét vettem figyelembe.

Az ószövetségi kronológia kulcsévszámai

Az ószövetségi leírások számos ponton kapcsolódnak az ókori Közel-Kelet történetéhez. A legegységelműbb közös események, amelyekre mind a külső források, mind a Biblia hivatkoznak és évszámuk egyértelműnek tűnik, a következők:

1.) Kurkh sztéle vagy Monolit felirat

Az asszír eponim listák alapján tudjuk, hogy III. Sulmánu- asarídu (ie. 858-824) hatodik évében (ie.853) - ami Daian-Assur limmu hivatalnoki éve volt – vezette első hadjáratát nyugat felé. A szír, izraeli és júdabeli király seregei, valamint kilenc másik kisebb királyság csapatai együtt vették fel a harcot Qarqarnál, az Orontész folyó mentén az asszírokkal szemben. A sztéle felirata részletesen beszámol a csatáról, amelyben Akháb izraeli király neve is szerepel, aki 2000 harci szekeret vonultatott fel. Noha az asszír uralkodó állítása szerint legyőzte az ellenállók szövetségét, seregei mégis visszavonultak – azaz győzelme kétséges.

1.kép Kurkh sztéle vagy Monolit felirat

Törökország délkeleti részén , a Tigris folyó partján fekvő Kurkh-ból került elő 1861-ben. III. Sulmánu-asarídu első hat hadjáratának eseményeit foglalja össze. Magát az uralkodót is ábrázolja. Magassága 2,2 méter (British Museum)

2.) Fekete obelisz

Egy másik forrás, a Fekete obelisz felirata szerint 12 évvel később - III. Sulmánu-asarídu uralkodásának 18. évében - (ie.841) az asszír uralkodó egy „ia-a-u” nevű izraeli uralkodótól kapott hadisarcot, akit a történészek egyöntetűen a bibliai Jéhuval azonosítanak.

A Biblia szerint 12 év telt el Akháb halála és Jéhu trónralépése között. Ennek alapján ie. 853-at Akháb halála éveként, ie. 841-et Jéhu uralkodása kezdeteként határozhatjuk meg.

2.kép

Fekete obelisz: III. Sulmánu-asarídu asszír király több hadjáratát említi meg, többek között az uralkodásának 18.évében (ie.841) vezetett nyugati katonai expedíciót, amelynek eredményeként számos ország küldte el hódoló hadisarcát a fővárosba, Kalhuba, (Nimrud). Magassága: 197,85 cm, szélessége 45,08 cm, (British Museum)

3.) Babiloni krónikák

Az ószövetségi kronológia harmadik, megbízható kulcsa az újbabiloni uralkodóhoz, II. Nabú-kudurri-usur (továbbiakban: II. Nabukodonozor) köthető. Trónra lépésének és uralkodása első 11 évének eseményeit az ún. babiloni krónikák szövegei örökítették meg. Ezek alapján több bibliai dátumot is egészen pontosan ismerünk. (ie.605 A karkemisi csata éve, egyben II. Nabukodonozor trónra kerülésének és Jójákim júdai királynak a 4. éve; illetve ie. 597 Adar 2. Jeruzsálem bevétele, Jójákin király fogságba vitele)

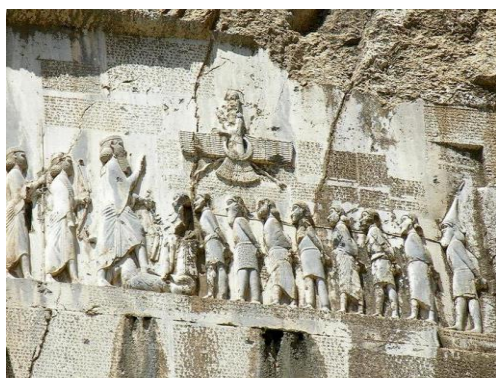
3. kép

Babiloni krónikák: ékírást agyagtáblák, amelyek évekre lebontva mesélik el az Újasszír és Újbabiloni birodalom főbb eseménytörténetét ie. 750 és ie. 280

között. A bibliai leírásokkal kapcsolatban legjelentősebb tábla II. Nabukodonozor uralkodásának első évtizedéről számol be ie. 605-től 594-ig. A vízszintes sávokban teleírt agyagtábla többek között leírja II. Nabukodonozor trónralépését (605), Jeruzsálemmel szembeni politikáját, hadjáratát (598-597) és Jójákin király fogságba vitelét.

4.) Behisztuni felirat

A fogság utáni időszak egyik legjelentősebb szövegforrása, amely kronológiai támpontokat ad I. Dareiosz (ie. 522-486) uralkodásának első éveire az ún. Behisztuni felirat. Iránban, a Behisztun-hegy szikláira vésték azt az óriási reliefsort és három nyelvű (óperzsa, elámi, babiloni) feliratot, amely öt oszlopban meséli el Dareiosz hatalomra jutását és első éveinek harcait ie.519-ig. A felirat fölötti reliefen maga Dareiosz nagykirály is megjelenik. A szöveg megfejtését elsősorban Henry Rawlinson angol katona-tudós tevékenységének köszönhetjük.

4.kép

Behisztuni felirat, Irán

A relief és felirat kb. 100 méteres magasságban emelkedik egy ókori út fölé, mintegy 25 méter szélességben és 15 méter hosszúságban. Felfedezése előtt úgy tartották, hogy Krisztust és tanítványait ábrázolja.

Az ószövetségi kronológiával kapcsolatos legfontosabb igehelyek

A Biblia időbeli utalásait figyelembe véve, ezekből a kulcs évszámokból visszaszámolva tudjuk összeállítani az Ószövetség vázlatos kronológiáját.

I. Kir. 6:1 A salamoni templom felszentelése az Egyiptomból való kivonulás utáni 480. esztendőben történt, ami egyben Salamon uralkodásának 4. éve volt. Salamon uralkodását a Királyok-Krónikák könyve alapján visszaszámolhatjuk, ha elfogadjuk, hogy II. Nabukodonozor trónralépési éve ie. 605 volt.

Ez alapján Salamon 4. éve ie. 966, a kivonulás éve ie. 1445⁵

Gal.3:17 és Exod.12:40 szerint 430 év telt el az Ábrahámnak adott ígérettől a törvényadásig (kivonulásig). Azaz Ábrahám elhívásának éve ie. 1875

ie. 1875	ie. 1445	ie. 966	ie. 605
+	+	+	+
Ábrahám elhívása	Kivonulás	Salamoni templom felszentelése	II. Nabukodonozor trónra lépése

Kiegészítő igehelyek:

II. Móz. 16:35 és Ap. Csel. 13:18: A kivonulás után Mózes és a zsidó nép 40 esztendőn keresztül vándorolt a pusztában.

Azaz a honfoglalás ie.1405-ben kezdődött.

Józs. 14: 7, 10, 15.: A honfoglalás főbb hadmozdulatait, amelyeket Józsué vezetett 5 év alatt véget értek. (Kb. ie. 1405-1400). Józs.14:7, 10, 15 alapján, Káleb utalásából pontosítani tudjuk, hogy a honfoglalás utolsó mozzanatait és a területek elosztása i. e. 1398-ban történhetett. A honfoglalás után Kánaán nem került teljes egészében a zsidók kezére. Bírák könyve többször is utal arra, hogy

⁵ Némi bizonytalanság abból fakadhat, hogy a zsidó naptár ősztől számolja az éveket, míg a mi naptári rendszerünk januártól. Ráadásul a zsidó naptári rendszer luniszoláris, azaz napévvel, de holdhónapokkal számol, valamint 19 éves ciklusban gondolkodik, míg a mi naptári rendszerünk négyévenként egy szökőnapot iktat be.

az egyes törzsek nem fejezték be a rájuk bízott területek megtisztítását. (pl. Bír.1:19, 21, 27-36).

A honfoglalás után a királyválasztásig, azaz kb. i. e. 1400-tól 1050-ig 350 éven át bírák vezették Izrael törzseit⁶ A bírák gyakran egymást fedő szolgálati éveit csak hozzávetőlegesen tudjuk meghatározni.

Ap. Csel. 13:21, II. Sám.5:4, I. Kir. 2:11, I. Krón. 29:27, I. Kir.11:42, Izrael első három uralkodója egyenként 40-40 éven keresztül uralkodott.

Azaz az egységes királyság ideje 120 évig tartott ie. 1050-930-ig.

Jer. 25:11, Dán-9:1-2,19: A babiloni fogság 70 évig tartott

Azaz ie. 605-535-ig. 535 egyben a Biblia szerint Círusz 1. uralkodói éve is volt. Ekkor tért haza a foglyok első csoportja Babilonból Zorobábel fejedelem és Józsuá főpap vezetésével.

Ezsdr. 4:24-6:12 Dárius perzsa király uralkodásának 2. évében engedélyt ad a templom építésének folytatására

Dárius uralkodási évei (ie. 522-486)

Azaz ie. 520-ban Círusz eredeti rendeletét megerősítették

Ezsdrás 6:15: A második templom (Zorobábeli templom) építésének befejezése Dárius uralkodásának 6. évében

Azaz ie. 516-ban.

Ezsdrás 7:1-7, 11-26: Artaxerxész Longimanus király uralkodásának 7. évében engedélyezi Ezsdrás és társai hazatérését Jeruzsálembe.

Artaxerxész Longimánusz uralkodási évei (ie. 465/4-424)

Uralkodásának 7. éve ie. 458/457, amely egyben a 490 évről szóló prófétikus időszak kezdő

⁶ Ap. Cel. 13:20 450 évét gyakran kapcsolják ehhez a korszakhoz. Az igehely pontosított fordítása azonban az eredeti kéziratokra épülő Nestlé-féle görög nyelvű Biblia alapján: „És miután (Isten) eltörölt hét népet Kánaán földjén, örökségül adta nekik azoknak földjét. Mindez mintegy négyszázötven évig tartott. Ezután bírákat adott egészen Sámuel prófétáig. (Idézi Archer, G.L.: Az ószövetségi bevezetés vizsgálata. Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2001. 265.o.). Azaz az igehelyben említett 450 esztendő a kánaáni népek kiűzésére vonatkozik és nem a bírák korára. Ugyanakkor a 450 év említése szintén az Egyiptomból való kivonulás és honfoglalás korai dátumát (az i. e. 1400-as, nem az i. e. 1200-as évek) támasztja alá. vö. pl. Bír.11:26. A 450 év értelmezése vitatott. Vannak, akik szerint az ábrahái időktől a honfoglalásig terjedő időszakot jelenti, míg mások amellet érvelnek, hogy a kánaáni népek kiűzése csak a kivonulás utántól kezdődött meg és Dávid koráig tartott. Mindkét említett korszak hozzávetőleges hossza valóban 450 év.

évszáma is.

Neh. 2:1, 6:15: Artaxerxész Longimanus uralkodásának 20. évében Nehémiás jeruzsálemi helytartói kinevezést kap és hazatérhet Jeruzsálembe, a városfal építése befejeződik

Azaz ie. 445/444.

Az Ószövetség nagy korszakait ezen kulcsidőpontok alapján tudjuk meghatározni.

Pátriárkális kor ie. 1875-1445

Kivonulás, pusztai vándorlás: ie.1445-1405

Bírák kora ie. 1405-1050

Egységes királyság kora: ie.1050-930

Megosztott királyság kora ie. 930-586 (Közben Szamaria eleste ie. 722)

Babiloni fogság: ie 605-535

Hazatérések: ie. 535, ie. 457, ie. 444

Újjáépítéssel kapcsolatos rendeletek: ie. 535, ie. 520, ie. 457

Párhuzamos kronológia

Mindezek után egy összefoglaló táblázat mutatja meg, hogy az ókori Közel-Keleten milyen események zajlottak párhuzamosan az ószövetségi történetekkel. A táblázat a bibliai kronológia alapján adja meg az időbeli szinkronizmusokat.

ie	Egyiptom	Ószövetség	Fönícia, Szíria	Mezopotámia
1900	12. dinasztia 1991-1785	Pátriárkák Ábrahám 1950-1775 (Gen.12:4, Gen.25:7)		Amorita beáramlás Mezopotámiába, a III. Uri dinasztia bukása
1800		Izsák 1850-1670) (Gen.21:8, Gen.35:27)	Amorita bevándorlás keletről	Mari, Ebla virágkora Hammurapi óbabilon királya (kb1792-1750
1700	Hükszosz kor kb.1720-1550	Jákob 1790- 1643 (Gen.25:26, Gen.47:28) József 1699-1589 (Gen. 41:46, 45:6, 47:9 és Gen.50:12)		(Óbabiloni birodalom 1600-ig)
1600				Hettita betörés
1500	Újbirodalom, 18. din. (1550-1306) Mózes nevelőanyja: Hatsepszut	Mózes 1525-1405 (Deut.34:7, Ap.Csel.7:23,30,42)		

	A kivonulás fáraója: II. Amenhotep A honfoglalás idején fáraó: III. Amenhotep	Kivonulás 1445 Pusztai vándorlás: 1445-1405 Honfoglalás főbb eseményei: 1405-1400		
1400	Újbirodalom, 18. dinasztia vége (IV.Amenhotep=Ekhna ton, Tutanhamon,)	Bírák kora ie.1400-1050		Ugarit virágkora
1300	Újbirodalom, 19. dinasztia (1306-1186) (II.Ramszesz, Merneptah)	Bírák kora ie. 1400-1050	Nagy népmozgások a görög szigetvilágból kiindulva: tengeri népek támadásai	
1200	Újbirodalom, 20. dinasztia (1186-1070) III. Ramszesz legyőzi a tengeri népeket, a filiszteusok betelepődése Palesztinába kb. 1180		A népmozgások következtében nagy átalakulások a térségben	AsszírIA első felemelkedése
1100				
		Egységes királyság kora:		

1000	Későkor, 21. dinasztia (1070-945)	Saul 1050-1010 Dávid 1010-970 Salamon 970-930			
		930 Az ország kettészakadása			
900	Későkor, Líbiai kor, 22. dinasztia (945-715) I Sesonk hadjárata Palesztina ellen - <i>Sisák</i> ⁷ Kb. 926	Dél=Júda Roboám (930-913) Abija (913-910) Asa (910-869) Josafát (872-848) Jorám (853-841) Akházia (841) Athália (841-835) Joás (835-796)	Észak= Izrael Jeroboám (930-909) Nádáb (909-908) Baása (908-886) Elah (886-885) Zimri (885) Omri (885-874) Akháb (874-853) Akházia (853-852) Jórám(852-841) Jéhu(841-814) Joakház(814-798)	853 Qarqari csata Ben-Hadad I-vagy II ? 860-843? Damaszkusz királya Hazael damaszkuszi király 843-796?	Újasszír katonai nagyhatalom kialakulása III. Sulmánú- asaridu (ie. 858-824) nyugati hadjáratai 853 Qarqari csata 841 Fekete obeliszek által feljegyzett hadisarc kivetése
800	Későkor, Líbiai kor, 23.-24. dinasztia (818-715)	Amásia(796-767) Uzziás(792-740) Jóthám(750-735/32) Akház (735/32-715)	Joás (798-782) II.Jeroboám (793-753) Zakariás(753) Sallum (752) Menahem (752-742) Peka(752-732) Pekája (742-740) Hóseás (732-722) Samarita ostroma és pusztulása 723-722	Ben-Hadad II v. III. ?796-770 ? damaszkuszi király Reczin damaszkuszi király 750-732? 732 Damaszkusz pusztulása III. Tukulti-apal-Esarra által	III. Tukulti-apal-Esarra (745-727) - <i>Tiglát-Piléser, vagy Púl</i> 735-732 hadjárata Szíria és Izrael ellen Akház „kérésére” V. Sulmannu-assaridu (727-723)

⁷

A táblázatban dőlt betűk jelzik a bibliai elnevezéseket.

					- Szalmanasszár és II. Sarrukin (722-705)- Szargon beveszi Samariát
700	Későkor, Etióp uralom 25. dinasztia (716-656)	Ezékiás(715-686) Manassé (697-642) Amon(642-640)			Szin-ahhé-eriba Júda elleni hadjárata 701-Sénakhéríb, Szanhéríb Assur -ban -apli 669-627
600	Későkor, Szaiszi kor, 26. din. (664-525) II. Nékó hadjárata Karkemis megsegítésére ie. 609/608	Jósiás(640-609) Joakház(609) Jojákim(609-597) ie. 605 első tűszok Jeruzsáelméből, a babiloni fogság kezdeté Jojákin(598-587) Jeruzsálem első ostroma:597 Sedékiás (597-586) Jeruzsálem pusztulása 586 535 a Babiloni fogság vége, első hazatérők			A méd-babiloni csapatok legyőzik Asszíriát Ninive bukása 612 Az újbabiloni birodalom kialakulása II. Nabu-kudurri-usur 605-562 -Nabukodonozor ie. 605 Karkemisi csata Büntetőhadjárat nyugat fele 598/597 Második büntetőhadjárat nyugat fele 587-586 Nabu-naid és Bél-sar- uszur 556-539 -Belsacár 539 Babilon pusztulása II. Kürosz és a méd-perzsa seregek által Méd Dáriusz? 539-535 Perzsa uralkodók II. (Nagy) Kürosz méd-perzsa király 559-530 - Círusz II. Kambüszész
	Perzsa uralom 525-404				

		<p>A templom építése leáll a feljelentések miatt</p> <p>Dareiosz 520-as megerősítő rendeletére 516 A templom felépítése</p>			<p>530-522 – elfoglalja Egyiptomot</p> <p>Ál-Smerdis ellenkirály - <i>Artaxerxész</i></p> <p>I. (Nagy) Dareiosz 522-486 - <i>Dárius</i></p>
500		<p>474? Eszer története</p> <p>457 Második hazatérő hullám Ezsdrás vezetésével, a 2300 és 490 év kezdete (Dán.9:24-27)</p> <p>444 Nehémiás, Artaxerxész főpohárnoka helytartói kinevezéssel Jeruzsálembe érkezik</p>			<p>Xerxész 486-465 - <i>Ahasvérus</i></p> <p>Artaxerxész Longimanus (465-424) - <i>Artaxerxész</i></p>
400					